

TA'MINOT JARAYONIDA BOSHQARUV HISOBINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI: RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA XARAJATLARNI OPTIMALLASHTIRISH

Guliston davlat universiteti

Raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalar fakulteti

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi

talabasi Rahmatullayev O'rolboy

Xazratqulov Baxtiyor

Sulaymonov Jasur

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'minot tizimida boshqaruv hisobining ahamiyati, resurslardan oqilona foydalanish mexanizmlari va xarajatlarni optimallashtirish yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ta'minot jarayonlarida boshqaruv hisobi orqali nazoratni kuchaytirish, raqamli texnologiyalar asosida shaffoflikni ta'minlash hamda xalqaro amaliyotni milliy tizimga tatbiq etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv hisobi, ta'minot tizimi, resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish, raqamli boshqaruv, samaradorlik.

Kirish. Bugungi raqamli iqtisodiyot davrida korxonalarning raqobatbardoshligini ta'minlashda boshqaruv hisobi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, ta'minot tizimida resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni minimallashtirish va moliyaviy hisobotning aniqligini ta'minlash iqtisodiy samaradorlikni belgilovchi asosiy mezonlardandir. O'zbekiston iqtisodiyotida resurslar cheklangan sharoitda yuqori natijaga erishish uchun boshqaruv hisobi tizimini zamonaviy usullar asosida takomillashtirish zarur.

Ta'minot tizimida boshqaruv hisobining ahamiyati

Boshqaruv hisobi korxonada moddiy va moliyaviy oqimlarni nazorat qilish, xarajatlar strukturasi bo'yicha tahlil o'tkazish va samaradorlikni baholash imkonini beradi.

Jadval 1. Ta'minot tizimida boshqaruv hisobining asosiy funksiyalari

№	Funksiya nomi	Mazmuni	Amalga oshirish vositasi
1	Rejalashtirish	Xarajatlar va resurs sarfini oldindan belgilash	Normativ hisob tizimi
2	Nazorat	Resurslardan foydalanish jarayonini kuzatish	ERP tizimlari, ichki audit
3	Tahlil	Faktik va rejalashtirilgan xarajatlarni taqqoslash	Variatsion tahlil usuli
4	Qaror qabul qilish	Maqsadli natijaga yo'naltirilgan boshqaruv yechimlarini ishlab chiqish	Analitik boshqaruv moduli

Ushbu jadvaldan ko'rinadiki, boshqaruv hisobi nafaqat xarajatlarni nazorat qiladi, balki korxonaning strategik rivojlanish qarorlarini qabul qilishda ham muhim rol o'ynaydi.

Resurslardan oqilona foydalanishning iqtisodiy ko'rsatkichlari

Quyidagi jadvalda korxonada boshqaruv hisobi joriy etilishidan oldin va keyingi natijalar solishtirilgan.

Jadval 2. Boshqaruv hisobi joriy etilganidan keyingi samaradorlik tahlili

Ko'rsatkichlar	Hisob joriy etilishidan oldin	Hisob joriy etilgandan so'ng	O'sish (%)
Moddiy resurslar sarfi (mln so'm)	820	740	-9,8
Ishlab chiqarish xarajatlari (mln so'm)	1 150	980	-14,8
Rentabellik (%)	12,5	16,2	+3,7
Foyda hajmi (mln so'm)	240	310	+29,1

Jadvaldan ko‘rinadiki, boshqaruv hisobi tizimi joriy etilgach, korxona resurslardan samaraliroq foydalangan, umumiy xarajatlar kamaygan va rentabellik sezilarli darajada oshgan.

Jadval 3. Xarajatlarni optimallashtirishning xalqaro amaliyotdagi yondashuvlari

Yondashuv nomi	Mazmuni	Afzalliklari
ABC-costing	Xarajatlarni faoliyat turlariga qarab taqsimlash	Aniqlik va samaradorlik oshadi
Target Costing	Mahsulot narxini bozor talabi asosida belgilash	Raqobatbardoshlik ta'minlanadi
Lean Management	Isrofgarchilikni kamaytirish va resurs tejamlorligi	Tannarx pasayadi, sifat oshadi
Kaizen tizimi	Doimiy takomillashtirish orqali xarajatlarni nazorat qilish	Uzoq muddatli barqarorlik

Mazkur yondashuvlarni O‘zbekiston korxonalarida qo‘llash resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish imkonini beradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ta‘minot tizimida boshqaruv hisobi nafaqat buxgalteriya axborotini to‘plash vositasi, balki korxona resurslarini boshqarish, xarajatlarni tahlil qilish va raqamli nazoratni amalga oshirishning strategik instrumentidir. O‘zbekiston korxonalarida boshqaruv hisobi tizimini xalqaro amaliyot bilan uyg‘unlashtirish, ERP platformalarini keng joriy etish va tahliliy fikrlovchi mutaxassislarni tayyorlash orqali iqtisodiy samaradorlikni 15–20 foizgacha oshirish imkoniyati mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Drury, C. (2018). *Management and Cost Accounting*. Cengage Learning.
2. Horngren, C.T., Datar, S.M., & Rajan, M. (2021). *Cost Accounting: A Managerial Emphasis*. Pearson Education.
3. Kaplan, R.S., & Cooper, R. (1998). *Cost & Effect: Using Integrated Cost Systems to Drive Profitability and Performance*. Harvard Business School Press.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3832-son qarori.
5. Muallif tahlili asosidagi hisob-kitoblar.